

Дмитрієва Іванна
м. Житомир
викладач кафедри англійської філології та перекладу

ЛІРИЗАЦІЯ ДРАМИ ЯК ПРОЯВ МІЖРОДОВОЇ ДИФУЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЮДЖИНА О'НІЛА «СПРАГА»)

Процеси проникнення в текстову канву драматичних творів ліричного або ж епічного елементів були невід'ємною константою розвитку літературного мистецтва. Беручи до уваги аналіз епічної драми варто зазначити, що це явище було достатньо ґрунтовно проаналізовано Бертольтом Брехтом і виведене ним в самоцінну категорію, в той час як поняття лірична драма хоча і має термінологічне визначення в сучасній теорії літератури, однак не володіє настільки потужним теоретичним обґрунтуванням. Водночас варто відзначити монографію Ч. Добрева «Лірична драма», де він характеризує ліричну драму як усталену самостійну жанрову форму, аналізуючи драматичні тексти болгарських авторів. За твердженням О. Журчевої, першим поняття ліричної драми було використане Блоком, який назвав ліричними драмами три свої п'єси, які вийшли одним виданням. Вона також зауважить, що починаючи з 1920 років поняття ліричної драми взагалі не використовувалось, пояснюючи це тим «що стосовно драматургії поняття «ліричний» найчастіше застосовувалося для характеристики стилю або як синонім психологічного напрямку в драматургії»¹. Особливої слави за свій ліризм заслужив також Чехов, саме з нього і починається формування поетики ліричної драми в контексті російського літературознавства. Навіть у Гегеля можна знайти посилання на актуальність ліричного начала в драмі, за твердженням великого філософа «Лірична сторона знаходить своє місце особливо в сучасній драмі, взагалі там, де суб'єктивність передається самій собі і в своїх задумах і діяннях прагне зберегти своє почуття внутрішнього життя»².

Послугуючись поняттям ліризації драми, запропонуємо наступне визначення: «Ліризація драми - це процес проникнення ліричного в драматичний текст з метою посилення відкритої емоційно-експресивної оцінки суб'єктом явищ об'єктивної дійсності. Потрапляючи в драматичний текст, ліричне починає виконувати драматичні функції»³. Іншими словами, під ліризацією ми розуміємо широке використання драматургом і введення в твір емоційної та експресивно забарвленої лексики, думок, озвучення почуттів, поетичні монологи, переважання метафор, епітетів та порівнянь, що є характерним для ліричного роду літератури. В такому випадку варто також провести чітко розмежування між поняттями ліричної драми та ліро-драми, які

¹ Возможно, это происходило потому, что применительно к драматургии понятие «лирический» чаще всего применялось для характеристики стиля или как синоним психологического направления в драматургии

² Лирическая сторона находит свое место особенно в современной драме, вообще там, где субъективность передается самой себе и в своих замыслах и деяниях стремится сохранить свое чувство внутренней жизни.

³ Лиризация драмы – это процесс проникновения лирического начала в драматический текст с целью усиления открытой эмоционально-экспрессивной оценки субъектом явлений объективной действительности. Попадая в драматический текст, лирическое начало начинает выполнять драматические функции, то есть задачи художественного пересоздания объективного мира

рівнозначно являють собою поєднання двох родових елементів – лірики та драми. Однак, ліро-драма являє собою драматизацію лірики, а лірична драма – це результат ліризації драми: «Сутність цих процесів ... полягає в тому, що твір, залишаючись в своїх родових рамках, широко використовує виразно-зображальні засоби іншого літературного роду»⁴. У нашому випадку ми аналізуємо творчість Юджина О'Ніла з позицій ліричної драми, себто проникнення в драматичний текст елементів ліричного роду літератури. Лірика як рід літератури, повертаючись до роздумів Гегеля чи Белінського, являє собою саму суб'єктивність, так званий «Рід художньої літератури, в основі якого лежить передача почуттів, переживань, роздумів автора в певний життєвий момент»⁵. Зарубіжні джерела також визначають лірику як «будь-який досить короткий вірш, що виражає особистий настрій, почуття або роздуми одного персонажу 143»⁶.

Лауреат Нобелівської премії з літератури, американський драматург Юджин О'Ніл, розглядається в контексті зміни векторів розвитку театру в США, створивши оригінальні п'єси, що по-новому трактують жанр трагедії, на противагу тим посереднім п'єсам, які панували на підмостках тогочасних театрів США. П'єса «Спрага» була однією з перших робіт драматурга, будучи частиною так званого «водного» циклу, центруючись на темі морської катастрофи та аварії на кораблі. Вже на початку п'єси, автор достатньо ґрунтовно вдається до незвичного для драми викладу інформації в ремарках. Мова там не схожа на структуровані виклади чи директиви, які пропонуються режисеру і стосуються одягу, рухів персонажів, освітлення, декорацій, тощо. Ремарка, що відкриває місце дії послуговується різноманітними порівняннями, епітетами, тяжіє до метафоричності та образності. Сюжет розвивається на рівні внутрішніх борінь персонажів з невідвратною смертю, яка чатує на них кожної хвилини. Врятовані від загибелі на кораблі, тепер ці «щасливчики» вмирають від спраги та холоду, поволі божеволіючи і спостерігаючи над загрозованими плавниками акул. Б.Алперс одним з першим визначив жанрові ознаки ліричної драми, за якими кожний персонаж такої п'єси «тільки людина, тільки окрема особистість, наявна поза соціальним контекстом епохи». Таким чином, результатом такої надчасовості стає конфлікт героя з дійсністю, внутрішній конфлікт, втеча від дійсності в сферу наддійсності. В п'єсі драматурга кожен з головних героїв намагається боротися з страшним випробуванням шляхом втечі в царину власних думок та переживань: чорношкірий моряк знаходиться в цілковитій меланхолії, патетично наспівуючи тиху мелодію «свого народу», а зовсім не звертаючи уваги на те, що відбувається в човні. Його увагу привертає лиш слово «вода», однак як тільки він розуміє, що її він не отримає, нещасний знову повертається до наспівування монотонної мелодії, байдуже спостерігаючи за плавниками акул.

⁴ Сущность этих процессов ... заключается в том, что произведение, оставаясь в своих родовых рамках, широко использует выразительно-изобразительные средства другого литературного рода

⁵ «Род художественной литературы, в основе которого лежит передача чувств, переживаний, раздумий автора в определенный жизненный момент 24

⁶ "in the modern sense, any fairly short poem expressing the personal mood, feeling or meditation of a single speaker 143...the most usual emotions presented are those of love and grief

Танцівниця спочатку намагається випросити воду, обміняти її на діамантове намисто або ж зовсім віддатися моряку за ковток води. Її горе та розпач маніфестуються не в мовчазній формі, а у виді докорів самій собі, звинуваченню Бога в страшній трагедії. Не досягнувши бажаного, дівчина теж тікає від згубної реальності в такий рідний собі світ божевільного танцю. Трагізм невідвратної смерті змусив приречену віддатися плину свідомості, що знаходиться на грані божевілля, через лічені хвилини дівчина помирає.

Юджин О'Ніл надзвичайно проникливо досліджує трагізм людського існування, помістивши своїх персонажів в настільки небезпечні обставини, змусивши їх поволі гинути під палючим сонцем. Герої в своїх монологів та коротких діалогах звертаються до самих себе, до долі, Бога, наповнюючи лексику все більшим впливом метафор та епітетів, а безвихідність ситуації, що склалася ще більше підсилюють ліричне звучання п'єси, адже «ліризм (читай - ліричний) не протистоїть «трагічним перспективам, а лише глибше і невблаганно занурює в них читача / глядача»⁷. Джентльмен – єдиний, хто зберігає розум і достойно тримається навіть після смерті танцівниці, оскільки матрос натякає, що тепер вони можуть врятуватися, оскільки мають їжу і пиття у вигляді померлої. Чоловік, намагаючись захистити тіло дівчини і гине разом з матросом.

Варто відзначити, що в ліричних текстах найчастіше висвітлюються емоції кохання або печалі, тож він періодично веде ліричні монологи, що наштотвхують на роздуми про сенс життя та абсурдність ситуації, що склалася. Бездонне море, яке оточує героїв також нагадує пейзажну лірику і провокує до відповідних рецепцій, адже в п'єсі «кількість актів, кількість сторінок, налаштування, характер діалогу, період часу, символи, відступів, маски, монологи, паралелі, словесні повтори, звукові ефекти, музика, освітлення тощо, проектують реальність за допомогою поетичної форми»⁸. Юджин О'Ніл, описуючи трагізм людини, в той же ж час використовує в своїх ранніх п'єсах романтичний натуралізм, таким чином вносячи елементи лірики в драматичні тексти.

⁷ Лиризм (читай – лирическое) не противостоит «трагическим перспективам, а лишь тоньше и неумолимее погружает в них читателя/зрителя

⁸ The categories studied include the number of scenes, number of pages, setting, nature of dialogue, time period, characters, asides, masks, monologues, parallels, verbal repetitions, sound effects, music, lighting, and the like and projected reality through poetic form.